

## ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА: ВІД ДАВНИНИ ДО СЬОГОДЕННЯ

*Лушкін Є. П.*

*студент 1 курсу господарсько-правового факультету,  
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого  
м. Харків, Україна*

Ідея верховенства права бере свій початок ще з часів античності – Платона і Аристотеля, Цицерона і Юстиніана. Еволюція ідеї тісно пов'язана з такими історичними подіями як затвердження Великої хартії вольностей 1215 року, епохи Реформація 16 століття та Просвітництва 18 століття.

Ще за часів античності Платон наголошував на необхідності обмеження державної влади законом. Там, де закон підкоряється якійсь іншій владі, не маючи своєї власної, там, на думку Платона, недалеко до падіння держави; але коли закон є господарем уряду, а уряд – його рабом, тоді становище дозволяє очікувати доброго, а люди мають усі блага, якими боги осипають державу [1, с. 204]. Аристотель писав: «Правильніше, щоб право керувало законом, ніж будь-який із громадян» [2, с. 96]. Із плином часу ідея верховенства права знайшла своє відображення в сучасності, пройшовши великий шлях вдосконалення та еволюції.

Ідея верховенства права мала також місце у Середні віки. У той час ця ідея отримала силу закону, коли найвищим джерелом істини стає Святе Писання. Відповідно до цього джерела «закон (Бога) – істина». Це положення стало основою всіх політичних і правових доктрин Середньовіччя. Саме у період Середньовіччя відбулося перше нормативне закріплення ідеї верховенства права. Загальновідомим документом, у якому було вперше здійснено закріплення ідеї верховенства права, є Magna Carta.

Концепція верховенства права бере свої витоки у Великій Британії. Поява такої концепції на теренах Великої Британії є досить очікуваною, адже існувала потреба в обмеженні влади монарха. У Сполученому Королівстві верховенство закону є давнім принципом управління країною, починаючи з Великої Хартії в 1215 році і Білля про права 1689 року. Сучасне розуміння поняття «верховенство права» запровадив, зокрема, британський правник, конституціоналіст, професор А. В. Дайсі у праці «Introduction to the Study of the Law of the Constitution» (1885). Він вважав, що існує два принципи, властивих британській конституції. Перший – верховенство парламенту. Другий принцип, стримує перший – верховенство права. Для Дайсі верховенство права мало три стрижневі риси: 1) жодна людина не може

зазнавати покарання, окрім як у випадку явного порушення закону, який повинен забезпечувати визначеність та передбачуваність, щоб ним могли керуватися громадяни при вчиненні дій чи веденні справ, і який не повинен дозволяти карати особу ретроспективно. Дайсі вважав, що там, де має місце дискреція, є простір для сваволі; 2) жодна людина не перебуває понад законом, а усі класи є загальнопідпорядкованими єдиним приписам права; 3) воно повинно впливати не із писаної конституції, а із звичаєвого (витвореного суддями) права [3, с. 212–231].

У ХХ ст. доктрина верховенства права вийшла за межі Великої Британії і стала невід'ємною частиною правових систем багатьох європейських країн. Сьогодні верховенство права є основоположним принципом на якому ґрунтується діяльність державних і міжнародних органів [4, с. 3-13]. Але, не дивлячись на довгий шлях свого розвитку, донині не існує єдиного поняття «верховенство права». На думку А.О. Селіванова, верховенство права – це верховенство захисту для всіх членів суспільства від надмірностей державної влади, верховенство розсудливості та добросовісності [5, с. 120]. О. В. Скрипнюк визначає верховенство права як той основоположний принцип держави, без якого неможливе здійснення прав і свобод [6, с. 220]. П. М. Рабінович під верховенством права розуміє визначальну роль права у стосунках між усіма учасниками суспільного життя, у життєдіяльності державних і недержавних організацій, соціальних спільностей, груп, об'єднань, усіх людей [7, с. 64]. Як вважає О. В. Петришин, принцип верховенства права слід розглядати в широкому контексті, – тобто як принцип правової організації державної влади у суспільстві (верховенство права над державою), а також у вузькому розумінні, – як співвідношення однорідних категорій – права й закону в регулюванні суспільних відносин [8, с. 49].

Україна не стала осторонь закріплення ідеї верховенства права на законодавчому рівні. У ст. 8 Конституції України, зокрема, зазначається: «в Україні визнається і діє принцип верховенства права» [9, ст. 8]. Згідно із Законом України «Про Національну поліцію» поліція у своїй діяльності керується принципом верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави» [10, ст. 6]. А Закон України «Про державну службу» містить таку дефініцію принципу верховенства права – це забезпечення пріоритету прав і свобод людини і громадянина відповідно до Конституції України, що визначають зміст та спрямованість діяльності державного службовця під час виконання завдань і функцій держави [11, ст. 4]. Крім того, у своєму рішенні Конституційний суд України надав наступне тлумачення поняттю «верховенство права»: верховенство права – це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави

його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Одним із проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Всі ці елементи права об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка значною мірою дістала відображення в Конституції України [12].

Отже, верховенство права є важливим ідеалом у нашій політичній традиції, і неможливо зрозуміти й оцінити сучасне його розуміння, не осягнувши цієї історичної спадщини. Як свідчить історія еволюції ідеї верховенства права, вона виникла, а згодом сформувалася у вигляді концепції, як реакція на свавілля і тиранію з боку держав з монархічною формою правління і, у першу чергу, виступала як протипава зловживанню владою, у тому числі, за допомогою закону. Звідси впливає перший і в цілому беззаперечний висновок: верховенство права – один із найнеобхідніших принципів, на якому будується демократична та соціальна держава, а тому втілення вимог принципу верховенства права є обов'язком держави.

### Література:

1. Платон. Закони // Платон. Соч. в 4 т. Т. 3. Ч. 2: Пер. с древнегреч. СПб., 2007. 204 с
2. Арістотель. Політика. 96 с
3. Дайсі А.В. Основи державного права англії. С. 212–231 с
4. Погребняк С.П. Історичні витоки верховенства права / С.П. Погребняк // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – Х.: Право, 2008. Вип. 15. С. 3-13
5. Селіванов А.О. Конституційна юрисдикція: поняття, зміст, принцип верховенства права, правові позиції по справах прав людини і конституційних конфліктів у сфері публічної влади. – К.: Вид. Дім «Ін Юре». 2008. 120 с
6. Скрипнюк О.В. Соціальна, правова держава в Україні: проблеми теорії і практики. До 10– річчя незалежності України: Монографія. – К.: ІДП ім. В. М. Корецького НАН України, 2000. 220 с
7. Рабінович П.М. Права людини і громадянина у Конституції України (до інтеграції вихідних конституційних положень) – Х.: Право. 1997. 64 с
8. Петришин О.В. Верховенство права як принцип дії права // Українське право. 2006. № 1(19). 49 с

9. Конституція України : Конституція України; Верховна Рада України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 18.04.2021)

10. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/580-19> (дата звернення: 28.04.2021)

11. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/889-19> (дата звернення: 28.04.2021).

12. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) : Рішення Конституційного суду України; Окрема думка від 02.11.2004 № 15-рп / 2004 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v015p710-04> (дата звернення: 18.04.2021)

## **ЕВТАНАЗІЯ З ТОЧКИ ЗОРУ ПРАВ ЛЮДИНИ**

***Матвієнко Є. М.***

*студент 1 курсу господарсько-правового факультету  
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого  
м. Харків, Україна*

Право на життя займає одне з центральних місць у каталозі прав людини. Життя є найважливішим з усіх правових і соціальних благ, адже у разі його завершення решта прав, свобод і обов'язків втрачають сенс [1, с. 53]. Згідно із Загальною Декларацією прав людини, кожна людина має право на життя, на свободу і на особисту недоторканність [2, ст. 3].

Поняття «евтаназія» (походить від грецького «eu» – добре та грецького «thanatos» – смерть) означає добровільне припинення безболісним і швидким шляхом життя людини, яка страждає від невиліковної хвороби та відчуває внаслідок цього нестерпні страждання [3, с.68]. Термін вперше було вжито Френсісом Беконом у праці «Про гідність і примноження наук» у 1605 р. для визначення «легкої смерті».